

**Jaarlijksch verslag betrekkelijk de verpleging en 't onderwijs
in het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders met
wetenschappelijke bijbladen.**

<https://hdl.handle.net/1874/357008>

Hilversum 1879

TWINTIGSTE JAARLIJKSCH VERSLAG

BETREKKELIJK

DE VERPLEGING EN HET ONDERWIJS

IN HET

NEDERLANDSCH GASTHUIS

VOOR

OOGLIJDERS.

UITGEBRACHT IN MEI 1879.

DOOR

F. C. DONDERS.

UTRECHT,
P. W. VAN DE WEIJER.
1879.

Oct.
23

~~N. oct.~~

~~558~~^a

Handwritten: *1878*
Ts. Oct. 9 223

TWINTIGSTE JAARLIJKSCH VERSLAG,
betrekkelijk de verpleging en het onder-
wijs in het *Nederlandsch Gasthuis voor*
Ooglijders, van den 1. Januari 1878, tot
den 1. Januri 1879, ter vergadering van
Bestuurders en Afgevaardigden, gehouden
te Utrecht den 29 Mei 1879, uitgebracht
door F. C. Donders, Directeur der
Instelling.

1878

Niet zonder aandoening, mijne Heeren, richt ik heden tot U het woord. Twintig jaren liggen achter ons, sedert het openen onzer Instelling. Den 6 November 1858 werden de loopende patiënten hier voor het eerst behandeld en den 20 December daaraanvolgende werden de eerste ooglijders in onze zalen ter verpleging opgenomen. Voor de twintigste maal dus is het mij vergund, het jaarlijksch verslag uit te brengen, den Directeur onzer instelling voorgeschreven. Bij haar tienjarig bestaan gaf ik U een overzicht van hare wording en van haren aanvankelijken bloei, — ik mag niet zeggen van de bezwaren, waarmede zij had te worstelen, want ze kende er geene. Zou ik thans, na een tweede tiental jaren, trachten U een beeld te schetsen van hare verdere ontwikkeling? De gedachte rees bij mij op en de uitvoering lachte mij toe. Het zou geen ondankbare arbeid geweest zijn. Maar ik heb gemeend, aan de verleiding te moeten weerstand bieden. Nog slechts vijf jaren en onze stichting viert haar zilveren feest, waarop zij

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2351 989 9

rekenschap zal hebben te geven van haar streven en van haar daden, om aanspraak te kunnen maken op uwe blijvende, misschien op bijzondere blijken van uwe belangstelling. Is het vermetel, de hoop uit te drukken, dat mij alsdan het voorrecht nog moge zijn beschoren, haar woordvoerder te zijn? . . .

Veroorlooft mij dan M. H. mij thans te bepalen tot de uitkomsten van het afgelopen jaar, die ik, in verband vooral met die van het onmiddellijk daaraan voorafgaande zal beschouwen.

Ouder gewoonte vang ik aan met

I. *de Behandeling en Verpleging.*

Als Nederlandsche instelling, ontving ons gasthuis op nieuw ooglijders uit alle provinciën des Rijks. Het aantal steeg tot 2229, waarvan er 441 werden verpleegd, — hogere cijfers dan ooit te voren werden bereikt. In 1877 bedroeg het getal behandelde 1939, dat der verpleegden 428, — een verschil dus van niet minder dan 290 op de behandelde en 13 op de verpleegden.

Herkomstig waren onze lijders uit:

	Behandelde.	Verpleegde.
de Stad Utrecht	854.	9.
de Provincie Utrecht.	357.	26.
„ Friesland	20.	13.
„ Groningen	5.	3.
„ Drenthe	19.	15.
„ Overijssel	86.	49.
„ Gelderland	280.	102.
„ Noord-Holland	141.	19.
„ Zuid-Holland.	208.	37.
„ Zeeland	46.	36.
„ Noord-Brabant	204.	125.

	Behandelden.	Verpleegden.
de Provincie Limburg . . .	7.	5.
Vreemdelingen . . .	2.	2.
	<u>2229.</u>	<u>441.</u>

Het getal gratis gegeven consulten steeg tot 20853. De 441 verpleegden vertegenwoordigen 11943 verpleegdagen, dat is een gemiddelde verplegingsduur van 27 dagen. De regelmatige uitbreiding der behandeling en verpleging in de laatste vijf jaren is te belangrijk, om ze hier niet even in cijfers te doen uitkomen:

	1874.	1875.	1876.	1877.	1878.
Behandelden. . .	1735.	1726.	1768.	1939.	2229.
Verpleegden. . .	348.	362.	358.	428.	441.
Aantal verpleegdagen.	8987.	9197.	9816.	11641.	11943.

Blijkt hiermede het aantal verpleegden geen gelijken tred te houden met dat der behandelden, zoo is de grond deze: dat wij ons genoopt zagen, het opnemen van lijders eenigermate te beperken.

De verpleging geschiedde:

voor eigen rekening	bij 244,	met 5642 verpleegdagen,
„ rekening van particulieren	„ 35	„ 1204
„ „ „ diaconiën	„ 22	„ 689
„ „ „ armbesturen	„ 68	„ 2428
„ „ „ gemeentebesturen	56	„ 1602
„ „ „ liefdegestichten	11	„ 284
kosteloos.	5	„ 94

Kosteloze verpleging zou meer zijn toegepast geworden, indien ze meer verlangd ware. Het laag gestelde verpleeggeld wordt echter gaarne voldaan, en telken jare doen wij de aangename ervaring op, dat lijders, die noch door besturen of gestichten noch door particulieren ondersteund worden, hunne spaarpenningen, ongevorderd, uit dankbaarheid ten offer brengen. Een treffend voorbeeld daar-

van leverde in het afgelopen jaar een arme reeds hoog bejaarde vrouw, die jaren lang geleden had aan binnenwaarts gekeerde oogleden en met troebele hoornvliezen, als een blinde geleid, pijnlijk en lichtschuw tot ons kwam. Zij werd geopereerd en spoedig daarna ontslagen: de genezing moest nu volgen. En een paar maanden later kwam zij weder, zonder geleide, om ons hare spaarpenningen te brengen, ten bedrage van vier gulden, die wij niet verlangd hadden maar gaarne aannamen. Het is ook reeds meer dan eens voorgekomen, — in het afgelopen jaar gold het een meisje uit Coevorden — dat verpleegden of hunne betrekkingen zich ten taak stelden, begunstigers voor ons Gasthuis aan te werven. Alles bewijst, dat er van de instelling een ruim en dankbaar gebruik wordt gemaakt. Zou in verhooging van 't verpleeggeld wellicht het middel gevonden worden, om in het dreigend gebrek aan ruimte te voorzien, wij handelen zeker meer in den geest der Stichters en Begunstigers, wanneer wij er op bedacht zijn, om, als de behoefte daartoe duurzaam blijken zal, de gelegenheid tot ruimere opneming voor te bereiden.

Het cijfer der belangrijke kunstbewerkingen, dat het vorig jaar op 428 verpleegden 269 bedroeg, steeg thans tot 346 op 441 verpleegden. Hieronder kwamen niet minder dan 70 extracties van cataract voor, en daarenboven 29 puncties. Voorts werd op 88 oogen een nieuwe oogappel gevormd en werd 37 maal de operatie tegen scheelzien uitgevoerd. In het aantal kunstbewerkingen ligt altijd een aanwijzing van het gewicht der tot verpleging opgenomen gevallen. Nu is het getal operaties, in betrekking tot dat der verpleegden, in het afgelopen jaar bijzonder sterk gestegen. De verklaring daarvan ligt voor de hand: de verpleging werd tot de meer dringende gevallen beperkt.

Als gewoonlijk getuigt ook de statistiek der behandelde lijders van de belangrijkheid der ziektegevallen, zonder twijfel toe te schrijven aan het betrekkelijk groot aantal lijders, die — immers meestal niet wegens kleine gebreken — zich uit verwijderde provinciën tot onze instelling wenden.

Over de resultaten der behandeling hebben wij alle reden ons te verheugen. Met de uitbreiding onzer kennis stijgt ook de macht der therapie, en wij smaken de voldoening, verscheidene ziektevormen sneller, zekerder en grondiger te kunnen genezen dan 20 jaren geleden. Ook de uitslag van verschillende operaties wordt meer en meer verzekerd. De practische heilkunde van onze dagen heeft wel op geen grooter aanwinst te wijzen dan op de aseptische wondbehandeling, door Lister ingevoerd, den beroemden Chirurg van Edinburg, op wiens bezit Kings College te Londen thans bogen mag. Wonden kunnen, zocals wij weten, op directe wijze genezen, zonder etter voort te brengen en buiten alle gevaar voor het individu. Maar er kan ook ettervorming ontstaan, die de genezing vertraagt, en bij groote operatiën zelfs het bloed kan vergiftigen en het leven in gevaar brengen. Bekend was het sedert lang, dat bij eene operatie naar de onderhuidsche methode, dat is door een kleine verwijderde huidwond, zonder ontblooting van het doorsneden deel geen ettering te vreezen is, en de onderstelling lag voor de hand, dat in het toetreden der lucht de aanleiding daartoe gelegen was. Zou het gevaar in de gewone bestanddeelen der lucht te zoeken zijn, of lag het verscholen in toevallige bijmengselen, van welken aard dan ook? Dat de lucht, waarin wij leven, rijk bezwan-gerd is met vaste deeltjes, toont ons iedere bundel van zonnestrallen, die in een donker vertrek naar binnen

dringt. Glinsterende door reflexie, zweven ze in snelle kronkelende beweging door elkander, gedragen door de lucht. In die stoffes, — Pasteur heeft het vóór meer dan 25 jaren reeds bewezen, — schuilen de kiemen der eenvoudigste organische wezens.

Zonder die stoffes noch rotting noch gisting, die alléén onder den invloed van mikroskopische organismen ontstaan. In diezelfde stoffes nu vermoedde Lister de oorzaak der wondettering, en met de uiterste consequentie ging hij én bij het opereeren én bij het verbinden te werk, om zich tegen hunnen invloed te vrijwaren. Er zijn middelen, die rotting tegengaan: die middelen werden ondersteld de kiemen te dooden, en met de aanwending van carbolzuur op instrumenten en verbanden, en opereerende als in een atmosfeer van diezelfde vluchtige stof, werd het doel bereikt en ettering voorkomen. Ingrijpende kunstbewerkingen, als amputatiën en cystotomiën, brengen nauwelijks meer het leven in gevaar, en onversaagd extirpeert men de uitgebreidste gezwellen, bijna zeker de wondranden zich onmiddellijk te zien vereenigen en niet bloot te staan aan uitputtende verettering. Zooals elders waar Lister's voorschriften streng gevolgd werden, zijn de onschatbare voordeelen der methode op de kliniek onzer Universiteit in het ziekenhuis gebleken. In de laatste jaren nam het aantal groote operatiën er aanzienlijk toe; maar in geen enkel geval vertoonde zich de gevreesde ettering of wondroos, die vroeger menig offer eischten. Snellere genezing, een kleiner sterftecijfer, frisschere lucht op de ziekenzalen zijn zoovele getuigen van den gunstigen invloed der gevolgde methode! De resultaten zijn inderdaad treffend. Maar toch heeft het carbolzuur ook zijne schaduwzijde. In ruime hoeveelheid aangewend, zoo als in enkele gevallen wordt gevorderd, kan het werken als

vergift en zelfs den dood veroorzaken, en zijn prikkelende werking is nooit geheel te ontgaan. Is deze van ondergeschikte beteekenis bij operaties op de meeste lichaamsdeelen, het gevoelige, prikkelbare oog kan de aanwending er van verbieden.

En toch is er één operatie vooral, en wel de belangrijkste onder alle oogoperatiën, waarbij men ze zoo gaarne in toepassing zou brengen omdat de goede uitslag hier nog altijd door gevaar van ettering wordt bedreigd: ik bedoel de extractie van cataract. De vroeger algemeen gevolgde methode met rechtstandige snede nabij den rand van het hoornvlies is enkel verlaten, omdat zij meer nog dan de zoogenaamde lineair-extractie aan het bedoelde gevaar blootstelde. Werd het middel gevonden, om die ettering af te wenden, men zou terugkeeren tot de methode, waarbij alle andere in meer dan een opzicht achterstaan. En zou de oogheelkunde alleen van de voordeelen van Lister's methode verstoken blijven? Dat het aan pogingen niet ontbreken zou, om ze de bij extractie van cataract aan het doel dienstbaar te maken, daarvoor stond het wakkere streven der ophthalmologen ons borg. Het kwam er slechts op aan, of een stof te vinden, in staat de kiemen te vernietigen, zonder het teedere orgaan te benadeelen, of bekende stoffen op zoodanige wijze aan te wenden, dat hare prikkelende werking zonder gevaar bleef.

Ook hier, in onze Instelling, heeft het aan pogingen in dien zin niet ontbroken. Sedert lang had Prof. Snellen de gewoonte ingevoerd, om de ziekenzalen, waarin de geopereerden zijn opgenomen en bij het verbinden de wonden worden ontbloot, met zand te bestrooien, dat met carbolzuur is gedrenkt. In den laatsten tijd worden nu ook de instrumenten, onmiddellijk vóór de operatie, met absoluten

alcohol gereinigd, en de oogleden gewasschen met eene zwakke oplossing van phenylzuur, twee deelen van dit zuur op 100 deelen water. In plaats van een oplossing van phenylzuur, die het oog niet verdraagt, wordt gedurende de operatie door een opzettelijk daarvoor ingerichten toestel in de onmiddellijke nabijheid een stroom lucht geblazen, die in een Woulfische flesch over een verzadigde oplossing van phenylzuur gestreken is en zoodoende met dampen van dit zuur bezwangerd. Verder wordt het oog tijdens de operatie en in de daaropvolgende eerste acht dagen met een slappe oplossing van phenylzuur gewasschen en de bij het verband gebezigde ooglapjes met een dunne laag vaseline bestreken.

Is langs dezen weg het doel bereikt geworden? Ik zou het niet durven beweren. Om het pleit te beslissen, worden groote statistieken gevorderd van verschillende wijzen van toepassing, bij verschillende methoden van operatie. Maar zooveel is zeker, dat de hier en elders verkregen resultaten aanmoedigen, om op den ingeslagen weg voort te gaan. Het gewichtig vraagstuk komt voor op het program van het *Congres international des sciences médicales*, dat van 6 tot 13 September van het loopende jaar te Amsterdam zal worden gehouden, en zal aldaar op de *Section d'Ophthalmologie* door Prof. Snellen worden ingeleid. Daar zullen de resultaten worden medegedeeld, verzameld en onderling vergeleken, en als slotsom, zoo laat zich voorspellen, zullen wij een stap genaderd zijn tot het ideaal, dat met de deugdelijkheid der kunstbewerking ook de deugdelijkheid van het resultaat gewaarborgd zij.

De vormen van oogziekte, die men in het statistisch overzicht aan het einde van dit verslag vermeld vindt, verschillen niet van de gewone en geven in het algemeen

weinig stof tot bijzondere beschouwingen. Niet zonder voldoening merken wij echter op, dat het aantal lijdens aan besmettelijke granuleuse oogontsteking en aan trachoma nauwelijks gestegen, zelfs gedaald is in verhouding tot het aantal lijdens. In 1877 leverden 1939 behandelden 51 gevallen op van granulatie en 69 aan trachoma, te samen 120, dat is 6.2%: thans zijn er op 2229 lijdens 65 gevallen van granulatie en 63 van trachoma, dus in het geheel 128, dat is 5.75%. En ik kan er bijvoegen, dat hooge graden der ziekte in het algemeen zeldzaam waren, hetgeen, ten aanzien van het trachoma, reeds daaruit blijken moege, dat in 1877 niet minder dan 30, in 1878 slechts 21 oogleden aan de operatie van entropion werden onderworpen, — een operatie, die bij binnenwaarts gekeerde oogleden, ten gevolge van het bedoelde trachoma, gevorderd wordt.

Van de granuleuse oogziekte waren eenige en wel de belangrijkste gevallen herkomstig uit Amsterdam. Hier schijnt, vooral onder de Israëlitische bevolking, de ziekte zoodanigen omvang te hebben bereikt, dat ingrijpende maatregelen gevorderd worden, om de verdere uitbreiding te stuiten en de kwaal alvast binnen hare gewone grenzen terug te brengen. — Overal leveren de scholen een rijke bron voor besmetting. Maar vooral in de weeshuizen nestelt de ziekte zich gaarne en ontwikkelt zich tot epidemie. Terwijl bij het door Prof. Snellen in 1862 gedane onderzoek van de bevolking der Rijksgestichten Veenhuizen en Ommerschans 15% aan granuleuse oogontsteking en trachoma leed, was meer dan een derde van de aldaar verpleegde weezen door de ziekte aangetast.

In het verslag van het vorig jaar bracht ik hulde aan het verlicht Bestuur der te Amsterdam gevestigde Vereeniging in het belang der weezenverpleging, dat een

onderzoek had uitgelokt van den gezondheidstoestand der weezen in de verschillende gestichten van Nederland, in het bijzonder ook met het oog op de bedoelde granuleuse ontsteking. De uitkomst van dit onderzoek in de verschillende gestichten is mij niet bekend. Maar ten aanzien der Utrechtsche, waarin de geneesheer onzer instelling, Dr. Bouvin, het onderzoek volbracht, is, zooals zich liet voorzien, het resultaat alleszins bevredigend. Op 244 kinderen, 107 jongens en 137 meisjes bleken, wel is waar, 26 in meerdere of mindere mate door granuleuse oogontsteking te zijn aangedaan, doch daaronder slechts 5 in zoodanigen graad, dat een krachtige behandeling noodig werd: de overigen hadden zich slechts een paar malen 's weeks, of zelfs met langere tusschenpoozen, op onze polikliniek te vertoonen, en zijn nu allen zoo goed als hersteld. Trouwe opvolging der gegeven voorschriften heeft tot dit gunstig resultaat het hare bijgedragen. Opmerkelijk is het, dat van de 26 gevallen onder de Utrechtsche weezen niet minder dan 15, dus meer dan de helft, onder het betrekkelijk geringe getal van 60, in het Israëlitische weeshuis voorkwam, in een gesticht, alwaar orde en zindelijkheid intusschen niets te wenschen overlaten. Een grond is er niet, om bij Israëlieten een grootere voorbeschiktheid voor deze ziekte te onderstellen, en wij kunnen dus niets anders als aannemen, dat zij bij velen der gezegde weezen door verkeer met geloofsgenooten reeds was ontstaan, vóór ze in het gesticht werden opgenomen. Ongaarne openen wij onze instelling voor gevallen van hevige etterachtige vormen. Maar zien wij ons er toe gedwongen, dan zorgen wij zooveel mogelijk voor afzondering, en zodoende mocht het ons gelukken tot dus verre icdere besmetting te voorkomen. Ook in huisgezinnen, waar eenig blijk is van granuleuse oogontsteking,

vooral van vormen waaraan slijmafscheiding is verbonden, vermijde men zooveel mogelijk onderlinge aanraking en zie zorgvuldig toe, dat niet dezelfde hand- of zakdoeken door verschillende kinderen worden gebruikt.

In het vorig verslag mocht ik u wijzen op een belangrijk onderzoek, in onze instelling volbracht, een onderzoek, namelijk, van het gezichtsvermogen van het personeel der Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen. Ik kon er bijvoegen, dat ook de Directie der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij mij had uitgenoodigd, de leiding van een dergelijk onderzoek bij haar personeel op mij te nemen, en dat zich een zestal oogartsen op mijne uitnoodiging reeds hadden bereid verklaard daaraan deel te nemen. Thans heb ik het voorrecht, u te kunnen mededeelen, dat dit onderzoek is ten einde gebracht. Het strekte zich uit over 995 personen. Uit de algemeene staten bleek, dat ten aanzien van 67 twijfel bestond omtrent hunne geschiktheid. Deze nu werden in onze instelling die over hulpmiddelen van onderzoek in de ruimste mate beschikt, onder medewerking van Dr. Bouvin, aan een definitief onderzoek onderworpen. De uitkomst is, dat op 987 personen, wegens gebreken van het gezichtsvermogen, 27 ongeschikt zijn bevonden, waarvan 22 volstrekt ongeschikt, 5 betrekkelijk, — ongeschikt namelijk als machinist, voldoende voor gewone terreindienst. Van deze 27 gevallen is in 17 de ongeschiktheid afhankelijk van zoogenoemde kleurblindheid, in 10 van verminderde gezichtsscherpte. — Bovendien werd bij 28 personen het gezichtsvermogen slechts voldoende of even voldoende geacht: deze, eenmaal als beambten aangenomen, konden nog verder voor diensten gezellig worden, waarbij het toereikend is, de seinen op

betrekkelijk kleinen afstand te onderscheiden. Eindelijk kwamen er nog 39 voor, wier gezichtsvermogen alleen met het gebruik van een geschikten bril voldoende kon worden geacht.

Belangrijk is de uitkomst, dat de geconstateerde gebreken, zooals uit den aard en de geschiedenis dier gebreken kon worden afgeleid, slechts voor een zeer gering deel zijn ontstaan in de dienst. Zij behooren óf tot de aangeborene, óf hadden, behoudens enkele uitzonderingen, zich ontwikkeld, vóór de betrokken personen in dienst kwamen bij de Maatschappij. Dit geldt van alle kleurblinden en van verreweg de meesten, die vermindering hebben der gezichtsscherpte of wegens afwijking in de breking van het oog brillen moeten dragen. Is het aantal ongeschikten betrekkelijk groot, de oorzaak is dáárin te zoeken, dat de eerste keuring niet met de noodige zorg geschied is. Daarbij hadden alle ongeschikten, de even voldoende en zelfs velen onder hen, die als voldoende vermeld staan of brillen moeten dragen, behooren te zijn afgewezen. Het zwaartepunt ligt dus in de primitieve keuring. En zal die aan haar doel beantwoorden, dan moeten de eischen van geschiktheid nauwkeurig worden omschreven en de keuring uitsluitend worden opgedragen aan zoodanige artsen, die gewoon zijn de functies van het oog te onderzoeken.

Aan een en ander is thans voldaan. Het voorgestelde keuringsreglement is door de Maatschappij aangenomen en de artsen, die zich met het onderzoek belasten, zijn aangewezen. Bij het verkregen resultaat, dat ooggebreken slechts zelden in de dienst ontstaan, treedt de noodzakelijkheid van herkeuring geheel op den achtergrond. De omstandigheden, waaronder zij behoort te geschieden, zijn, ook in verband met den leeftijd, nauwkeurig door

mij aangewezen en de Raad van Administratie der Maatschappij heeft zich in beginsel hiermede vereenigd.

„Wij hebben ons”, zoo luidt verder zijn schrijven, „de gegeven wenken ten nutte gemaakt, en de beambten, „die door u als ongeschikt werden gesignaleerd, zijn reeds „grootendeels voor diensten aangewezen, waarbij de vei- „ligheid geen schade kan lijden door gebrekkig gezichts- „vermogen. De keuring der in dienst tredende beambten „is bereids op de door U aangegeven wijze ingericht, „zoodat genoegzame zekerheid bestaat voor het verkrijgen „van een goed ziend personeel.” Stel ik den hoogsten prijs op dit praktisch resultaat onzer bemoeiingen, de blijken van erkentelijkheid, die ik van de zijde van den Raad van Administratie mocht ontvangen en het optreden der Maatschappij als medestichter van het Ned. Gasthuis voor Ooglijders, met de aanzienlijke gift van f 500, worden door mij eveneens hoogelijk gewaardeerd, en ik vervul een aangenamen plicht met daarvoor openlijk mijnen dank uit te spreken.

Ook de Directie der Ned. Rhijn-Spoorweg-Maatschappij heeft zich in betrekking tot onze bemoeiingen niet geheel onbetuigd gelaten. Zij heeft van mij aanwijzing verlangd van de eischen, bij het in dienst treden aan het Spoorwegpersoneel te stellen, en van de personen, aan wie zij het onderzoek veilig kon toevertrouwen, en ik geloof, dat hiermede waarborgen gegeven zijn voor de deugdelijkheid van het gezichtsvermogen van nieuw aan te stellen personeel.

Zal ze zich genoopt zien, naar aanleiding der resultaten, bij de zuster-maatschappij verkregen, die de noodzakelijkheid eener algemeene herkeuring zoo duidelijk doen uitkomen, ook haar personeel op afdoende wijze daaraan te onderwerpen? Wij durven er ons mede vleien. De Directie weet, dat wij gereed staan, zoodra zij ver-

langt van onze diensten gebruik te maken. — Ook bij het personeel van den Centraalspoorweg is de herkeuring nog niet zoo stelselmatig toegepast, dat zij voldoende kon worden geacht. Ik zal niet rusten, alvorens door al onze Spoorweg-maatschappijen waarborgen zijn gegeven voor de veiligheid van het verkeer, in zoover het gezichtsvermogen van het personeel daarin betrokken is.

Meer en meer is ook de noodzakelijkheid ingezien, op onze zeevarenden een nauwkeurig onderzoek van het gezichtsvermogen toe te passen. Met de levendigheid der vaart en de snelheid der stoomschepen is het gevaar voor botsing toegenomen. Dit heeft den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid genoopt, alvast de aspiranten voor de betrekking van stuurman, alvorens hen toe te laten tot het examen, ten aanzien van hun gezichtsvermogen aan een bijzonder onderzoek te onderwerpen, en het was mij een groote voldoening, mij door zijne Excellentie geroepen te zien, om zoowel de eischen aan te geven, waaraan het gezichtsvermogen van stuurlieden behoort te beantwoorden, als om de personen aan te wijzen, aan wie het bedoelde onderzoek zou kunnen worden opgedragen. Om die eischen op goede gronden te kunnen vaststellen, heb ik mij op 's Rijks-Marine-werf te Amsterdam, onder de meest bereidwillige medewerking van den Kommandant dier werf, den Schout-bij-Nacht van Gogh, met de bij de Marine gebruikelijke seinen bekend gemaakt en de daartoe strekkende lantaarns verder hier met de ons ten dienste staande hulpmiddelen op kleur en lichtsterkte nader onderzocht. In verband met de inlichtingen omtrent de snelheid der schepen en de eigenaardige bezwaren, die het herkennen en beoordeelen der seinen kan medebrengen, mij door ervaren zeeofficieren vooral

ook op de genoemde werf welwillend verstrekt, ben ik tot de conclusie gekomen, dat de eischen voor stuurlieden niet lager kunnen worden gesteld dan voor de machinisten onzer Spoorwegen en nagenoeg dezelfde moeten zijn. Wat te dien aanzien werd voorgesteld en door den Minister aangenomen, kan men vinden aan het slot van mijn Rapport aangaande het onderzoek van het personeel van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, afzonderlijk uit te geven, en bovendien op te nemen onder de wetenschappelijke bijbladen, waarmede dit verslag, in zooverre het aan deskundigen wordt verzonden, vergezeld gaat. — Zal aan het besluit, van den Minister ook een terugwerkende kracht worden gegeven? Den aard en den omvang der daaraan verbonden bezwaren kan ik nog niet beoordeelen: in het belang van de veiligheid der scheepvaart ware het zeker te wenschen.

II. Hiermede overgaande tot het tweede gedeelte van mijn verslag, *Onderwijs en Wetenschap* betreffende, kan ik in de eerste plaats mededeelen, dat het verslag van het vorig jaar met de wetenschappelijke bijbladen is verschenen. Hierin vindt men opgenomen het Rapport aan den Directeur-Generaal der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, betreffende de keuring van het Spoorwegpersoneel, vroeger ook afzonderlijk uitgegeven, maar thans uitverkocht; een onderzoek van Dr. Horstmann over de diepte der voorste oogkamer, met een alhier geconstrueerd werktuig volbracht, en een verhandeling over het bepalen van het astigmatisme, met groote tafels en platen door den Heer M. W. van Haften, onder de leiding van Prof. Snellen bewerkt, waarin, na een historisch overzicht, de wijze van het bepalen van

astigmatisme in het algemeen en de hier gevolgde methode van bepaling nauwkeurig zijn beschreven.

De Heer van H a a f t e n heeft zich verdienstelijk gemaakt, met een statistiek te leveren van de gevallen, van 1869 tot 1878 alhier voorgekomen. Maar belangrijk vooral is hier de medegedeelde bevinding van Prof. S n e l l e n, dat bij deze asymmetrische oogen niet alleen de kromming van het hoornvlies in twee hoofdmeridianen verschilt, maar dat de geheele oogbol in deze verandering deelt. Op verschillende geëxstirpeerde oogen vond hij de afmetingen in den aequator zeer uiteenlopend en ook op het levend oog liet zich bij hooge graden van astigmatisme doorgaans gemakkelijk constateeren, dat de sclerotica in twee hoofdmeridianen een aanzienlijk verschil van kromming bezit. Die opmerking schijnt geroepen, om, in verband met andere verschijnselen, over de ontwikkeling van het aangeboren astigmatisme het gewenschte licht te verspreiden.

Tot de wetenschappelijke bijbladen van het thans door mij uitgebrachte verslag zal in de eerste plaats het Rapport behooren, aan den Hoofd-Administrateur van de Nederlandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij toegezonden, waarvan boven sprake was. In verband daarmee zullen eenige onderzoekingen worden medegedeeld en werktuigen en methoden beschreven, die hier werden aangewend, om een beter inzicht te verkrijgen in de verschillende kleurstelsels van het menschelijk oog, niet slechts in betrekking tot de afwijkingen, die men gewoon is, kleurblindheid te noemen, maar ook ten aanzien van de belangrijke functiën van het kleurenzien in het algemeen. Voorts zullen de Rapporten, dienaangaande op het Internationale Geneeskundig congres uit te brengen, worden medegedeeld en van de resultaten der discussie over de eischen aan het gezichts-

vermogen van het spoorwegpersoneel te stellen en de daaromtrent genomen conclusies worden gewag gemaakt, welke onderwerpen aldaar door mij zullen worden ingeleid. Wij rekenen er verder op, dat wij voor onze wetenschappelijke bijbladen eene appreciatie zullen ontvangen van de hand van Prof. Snellen van de resultaten der aseptische methode op oogoperatiën toegepast, en van het veelzijdige nut, dat, vooral ten behoeve der diagnostiek, van zijne transparente letters in afwisselende kleuren kan worden gemaakt.

Wat voor het onderwijs in onze instelling werd gedaan, leert de officiële lijst der afgekondigde lessen:

1879—1880.

Polikliniek: dagelijks, van 10—12 uren.

Operatiën: Dinsdags en Vrijdags, te 11 uren.

Capita selecta: Woensdags en Vrijdags, te 3 uren.

Propaedeutische Ophthalmiatrie: Zaturdags, van 10—12 uren.

(voor Candidaten van het 1^e. jaar.)

Klinische Ophthalmiatrie: Woensdag, 2 uren. (voor Candidaten van het 2^e. jaar.)

Ophthalmoscopie: Drie verschillende cursus in het winter-semester.

De capita selecta, loopende over de stoornissen in de breking en de accommodatie van het oog, over normale en abnormale kleur-perceptie en over de oogbewegingen en hare stoornissen, zijn door mij gegeven. Met al het overige belastte zich Prof. Snellen en scheidde daarbij, in het belang der studenten, de lessen in de ophthalmiatrie voor de candidaten van het eerste en die van het tweede jaar.

Aan belangstelling in die lessen heeft het niet ontbroken. Bij het toegenomen aantal candidaten in de geneeskunde aan onze Hoogeschool, is het bezoek der lessen

zelfs grooter dan gewoonlijk, wanneer ook het getal buitengewone toehoorders eer is af-, dan toegenomen.

De hulpmiddelen van het onderwijs worden op den duur gecompleteerd. De boekerij breidt zich uit, vooral door geschenken. Onder de werktuigen, waarmede de inrichting werd verrijkt, mogen wij wijzen op het kastje van Weber met kleurproeven, een zeer vernuftige toepassing der vroeger vermelde methode van quantitatieve bepaling der kleurperceptie; voorts op de Ametrometer, een nieuwe vorm van optometer, ons door Dr. William Thomson, uit Philadelphia, ten geschenke gezonden, die, steunende op een nieuw beginsel, alleszins de aandacht verdient. Het zij mij vergund, hier ook nog melding te maken van de pseudo-isochromatische stalen, die hier naar aanwijzingen, bij het onderzoek der kleurblinden verkregen vervaardigd worden en tot differentiële diagnose der verschillende vormen, naar ik onderstel, ook elders aanwending zullen vinden.

Dit tweede gedeelte van mijn verslag mag ik besluiten met een gunstig getuigenis af te leggen over de wijze, waarop het geheele personeel onzer instelling zich van zijne plichten kwijt, een getuigenis, dat ook zeker gaarne door Prof. Snellen zal worden onderschreven.

III. Ten slotte vervul ik de taak, mij door de Heeren Regenten opgedragen, om U een overzicht te geven van de finantiële uitkomsten van het afgelopen jaar.

Het *verplegingsfonds*, dat zijne bronnen van ontvangst vindt in de verpleeggelden, in de jaarlijksche bijdragen en in de renten van het Kapitaalfonds, levert een batig slot op van f 508.96⁵.

De ontvangsten bedroegen:

aan verpleeggelden,	f	7189.99
„ jaarlijksche bijdragen	-	4599.40
„ renten van kapitalen	-	1663.98
„ huur van gebouwde eigendommen	-	500.—

leverende een totaal bedrag van f 13953.37

Uit de vergelijking van deze ontvangsten met die van het vorige jaar: 1877 en 1878

aan verpleeggelden,	f	7018.17	f	7189.99
„ jaarlijksche bijdragen,	-	4621.64	-	4599.40
„ renten van kapitalen,	-	1432.95	-	1663.98
„ huur van gebouwde eigendommen	-	575.—	-	500.—

zal u blijken, dat, in verband met het grooter aantal verpleegdagen, de verpleeggelden een weinig gestegen zijn, dat de jaarlijksche bijdragen op nieuw zijn afgenomen, niettegenstaande wij daaronder de jaarlijks toegekende gift der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen voor het eerst mochten opnemen; maar dat die vermindering toch gedekt wordt door de toegenomen renten van kapitalen.

De uitgaven ten behoeve der verpleging bedragen in 1878 f 13444.40^s, hetgeen met die van het vorig jaar slechts een verschil van f 52.08 oplevert.

Zij zijn verdeeld in:	1877	1878
aan onderhoud van gebouwen,	f 964.42 ^s	f 508.23 ^s
„ grond en andere belastingen,	- 199.56 ^s	- 201.79 ^s
„ tractementen enz.	- 2294.87	- 2374.58
„ voeding, verwarming enz.	- 7205.13	- 7152.15 ^s
„ kleeding en meubilair,	- 1210.44 ^s	- 1209.55 ^s
„ kosten van beheer,	- 665.61 ^s	- 541.90 ^s
„ chemicaliën en instrumenten,	- 965.43 ^s	- 1456.18
	f 13496.48 ^s	f 13444.40 ^s

De meeste posten zijn, zooals bij vergelijking blijkt, nagenoeg onveranderd gebleven. Wij constateeren alleen een stijging op den post der chemicaliën en instrumenten, die in verband staat met het aanschaffen van eenige optische werktuigen tot onderzoek der afwijkingen in den kleurensin en van een mikroskoop, dat aan alle eischen voor ontleedkundig onderzoek voldoet; en deze stijging wordt gecompenseerd door een vermindering van den post op onderhoud van gebouwen, die in het vorige jaar was bezwaard met een aanzienlijk bedrag, trouwens geen betrekking hebbende tot het Gasthuis zelf, maar ten behoeve van een verhuurd pand uitgegeven.

Het nadeelig saldo van f 791.64, dat het vorig jaar de verpleging opleverde, zien wij door het voordeelige van dit jaar, hetwelk 508.96^s bedraagt, nagenoeg op $\frac{1}{3}$ gereduceerd.

Brengen wij de uitgaven ten bedrage van f 13444.40 geheel voor de verpleging dat is, voor de 11943 verpleegdagen in rekening, dan zou de verpleegdag op f 1.13 komen te staan. Maar in dat bedrag der uitgaven zijn niet slechts de kosten voor verpleging, maar ook die der polikliniek en van het onderwijs begrepen. Deze laten zich moeielijk afzonderlijk berekenen. Intusschen, ten bewijze dat die der polikliniek een vrij aanzienlijk quotum vertegenwoordigen, is het voldoende te herinneren, dat aan loopende patiënten, zooals die der polikliniek doorgaans worden genoemd, niet minder dan 10000 consulten zijn gegeven, en dat daarbij de vereischte geneesmiddelen, en vaak ook andere benoodigdheden, zooals brillen en verbandstukken, gratis zijn verstrekt. En ten aanzien van het onderwijs mag worden getuigd, dat alle hulpmiddelen worden aangeschaft, die strekken kunnen, om het vruchtbaar en zoo aanschouwelijk mogelijk te maken. Zeker overdrijven wij niet, wanneer

wij aannemen, dat aan die beide doeleinden, de polikliniek en het onderwijs, f 1500 wordt ten koste gelegd, en daarmede worden de uitgaven der verpleging tot f 11944 en de verpleegdag juist tot één gulden teruggebracht. De voeding alléén vordert, zooals een der Regenten berekende 60 cts. per dag, dus juist de bijdrage die voor de verpleging in haar geheel verlangd wordt. In verhouding tot de gevorderde uitgaven werpen de polikliniek en het onderwijs zeker niet minder ruime vruchten af, dan de verpleging. Het onderwijs is op de meest liberale wijze toegankelijk voor iederen belangstellende. Spreken wij van vruchten, dan hebben wij zeker niet de materiële op het oog, die het direct en indirect voor onze stichting afwerpt. Doch hier, waar wij de finantiële uitkomsten behandelen, mag het worden herinnerd, dat ook in dit opzicht de leerschool dienstbaar wordt aan het liefdadig doel der stichting. Hoevele stichters tellen wij niet, onder de oud-leerlingen onzer instelling; hoevelen onder de begunstigers, die zich tot een jaarlijksche zeer aanzienlijke bijdrage verbonden hebben. In het afgelopen jaar hadden wij weder als nieuwen stichter in te schrijven, met een gift van f 100, een der belangstellende leerlingen onzer school, den Heer Dr. G. H. de Feijfer, wien ik voor dit blijk zijner erkentelijkheid mijn oprechten dank betuig.

Als nieuwe Bestuurders Stichters hebben wij voorts te vermelden den Heer M. uit R., die, door tusschenkomst van Prof. Snellen, ons een certificaat Nicolai-Spoorweg van £ 100 schonk, rentende 4%; en onlangs, zooals reeds boven werd vermeld, mochten wij ook de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij als Stichter-Bestuurder in ons album inschrijven.

Van bijzondere giften voor eens hebben wij nog te

vermelden een som van *f* 200, door een der Bestuurders aan Prof. Donders ter hand gesteld, een gift van *f* 60 van Prof. Doyer, die feitelijk tot de jaarlijksche bijdragen behoort, en giften tot een grooter of kleiner bedrag, allen even dankbaar ontvangen: van Dr. van Maanen, te Barneveld; Dr. van den Bergh, te Tricht, en Jhr. Mr. C. van Eysinga, te Leeuwarden, van Mr. I. H. F. van Ewijk, te Maarssen, van den Heer A. Prinsen en van Mevrouw de Wed. Bots, te Helmond, van Mevrouw Buter, te Rouveen, van Mr. A. H. Maas Geesteranus en van Mevrouw de Wed. de Geep, te 's Hage, van Mevrouw Spengler—Sluïterman, te Dieren.

Door deze gezamenlijke giften is het kapitaalfonds met bijna *f* 2000 verrijkt geworden.

Voorts zijn aan onze Stichting de renten vervallen van een kapitaal van *f* 2100 nominaal, aan certificaten $2\frac{1}{2}$ % Ned. Werk. Schuld, afkomstig uit de nalatenschap van wijlen Jonkvrouwe E. J. C. G. M. Baronesse van Lynden van Lunenburg, tot dus verre in vruchtgebruik geweest bij Mejufvrouw Klumpers overleden den 9 Juli 1878. En eindelijk zij hier melding gemaakt van een aanzienlijk legaat, door den Heer Johan Hendrik Willem Lindeman, het vorig jaar te Utrecht overleden, aan onze instelling toegedacht, en op het grootboek der 4% nationale schuld ingeschreven op naam van Jacob Hendrik van Schermbeek, Notaris te Utrecht, als bewindvoerder van dat kapitaal, waarvan de renten levenslang, moeten worden genoten door de nog jeugdige A. M. P. M., maar de eigendom is besproken aan onze instelling, die dus te eeniger tijd daarmede zal worden gebaat.

Verblijdend zijn zeker al deze teekenen van waardeering en belangstelling. Eenige schaduw werpt daarover alléén het steeds afnemend aantal begunstigers.

Ontvallen er ons slechts weinigen door verflauwde belangstelling, na een twintigjarig bestaan begint de dood meer en meer offers te eischen en door de levenden worden, ondanks den belangstellenden ijver onzer plaatselijke commissiën de ledige plaatsen slechts gedeeltelijk aangevuld. Voor een veel grooter verlies, mochten wij nu dit jaar slechts 22 nieuwe inschrijven, wier namen men in het extract van het album aan het einde van dit verslag vindt opgeteekend.

Toch hebben wij geen reden van klagen. Op den voet, waarop onze instelling werkt, kunnen de kosten der verpleging uit het verplegingsfonds bestreden worden, en ten aanzien van het kapitaalfonds is zelfs vooruitgang te bespeuren. Dankbaar moet dit worden erkend.

Uit de vergelijking met de uitkomsten van het vorige jaar, zal U voorts gebleken zijn, dat de Instelling haren vollen wasdom nog niet heeft bereikt en dat op haar twintigste de kenmerken van een gezonden groei niet ontbreken. Ook daarover mogen wij ons hartelijk verheugen.

Maar wij mogen het ons niet ontveinzen: aan dien groei zijn perken gesteld. Onze muren zijn niet veerkrachtig. Het uiterste, wat de beschikbare ruimte gedooft, is schier bereikt. Wellicht zullen spoedig maatregelen moeten worden beraamd, om in de stijgende behoefte aan verpleging te voorzien. Wij meenden dit aan U, aan al onze stichters en begunstigers voorloopig te moeten mededeelen.

Intusschen, met goeden moed gaan wij voort op den ingeslagen weg, helpende, zoo goed en zooveel wij kunnen, in het volle vertrouwen, dat, wanneer de drang zal zijn gebleken onweerstaanbaar te zijn, de medewerking tot uitbreiding bij Stad- en Landgenooten niet te vergeefs zal worden ingeroepen.

STATISTIEK der oogziekten, voorgekomen in het
Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders van den
 1 Januari 1878 tot den 1 Januari 1879 bij
 2229 lijders.

Ophthalmia catarrhalis	251
„ granulosa	65
„ blennorrhoeica	2
„ purulenta neonatorum	7
„ diphtherina	1
Trachoma	63
Ophthalmia serophulosa	166
Panophthalmia	2
Sphacelus corneae	2
Ulcus eum hypopyo	20
Ulcus corneae (keratitis)	72
Irido-keratitis	1
Prolapsus iridis	6
Synechia anterior	21
Keratitis diffusa	2
Maculae corneae	91
Leucoma	25
Staphyloma corneae et staphyloma scleroticae anterior	12
Cornea conica	1
Kyklitis	4
Iritis	17
Synechia posterior	20
Atresia pupillae en irido-chorioiditis	22
Irideremia	2
Sclerotitis anterior en episcleritis	2
Cataracta senilis	97
„ congenita	11

Cataracta diabetica	1
" secundaria	11
" mollis	9
" traumatica	10
Aphakia	30
Luxatio lentis	2
Obscuratio corporis vitrei	8
Retinitis (apoplectica, luëtica)	3
" e morbo Brightii	5
" pigmentosa (hemeralopia)	8
Neuritis optica	10
Solutio retinae	13
Mergvlammen	2
Chorioiditis	22
Glaucoma	19
Amblyopia congestiva	22
" et amaurosis cum papilla alba	30
Buphthalmus	2
Atrophia bulbi	53
Microphthalmus	1
Spasmus clonicus palpebrarum	2
Tumor orbitae	1
Anophthalmos	27
Traumata	49
Corpora aliena	41
Paresis muscularis (strabismus paralyticus, ptosis paralytica et mydriasis paralytica)	5
Strabismus	51
Nystagmos	4
Ptosis	6
Entropion en dystichiasis	13
Ectropion	15
Symblepharon	4

Abscessus palpebrae	5
Blepharadenitis	52
Tumor cysticus	4
Dacryocystitis (obstructio ductus lacrymalis)	23
Exanthema faciei et palpebrarum	2
Dolor oculi	1
Asthenopia accommodativa	29
Myopia	125
Presbyopia	279
Hypermetropia	287
Astigmatismus	73
Anisometropie	20
Lupus faciei	1
Pterygium	3
Epithelioma	2
Atrophia retinae	2
Neoplasma conjunctivae et bulbi.	1
Paresis oculo-motorii	3
Coloboma chorioideae	1
Coloboma iridis congenitum	2
Daltonismus	1
Herpes corneae	1
Polypus conjunctivae	1
Tumor oculi	2
Ectasia corneae	1
Ophthalmia sympathica	2
Paralysis nervi facialis	2
Fistulae sacci lacrymalis.	1
Paresis abducentis.	2
Epicanthus	1
Hordeolum	4
Gekeurd voor spoorwegen	58

KUNSTBEWERKINGEN.

Extractie van cataract	54
Lineair-extractie	16
Punctie van cataract	29
Nastaar-operatie.	42
Iridectomie	88
Staphyloma-operatie	10
Symblepharon operatie	1
Tenotomie	37
Entropion-operatie	21
Exstirpatio bulbi	20
Kapselkleving	2
Voorwaartsche spierverplaatsing	1
Blepharophymosis	7
Plastische operatie.	9
Sclerotomie	2
Neurotomie	2
Keratomie.	1
Ptosis-operatie	2
Extirpatie van tumor.	1
Excisie van polypus conjunctivae	1

IN 1878 BIJGEKOMEN.

a. STICHTERS.

Dr. G. H. de Feijfer.

De Bildt.

b. BEGUNSTIGERS.

Mr. A. Slingenberg.

Coevorden.

Mevr. de Wed. A. Lambers geb. van Tarel.

id.

Mr. A. H. Leydel van Dam.

Utrecht.

F. Baron van Boetselaer.

De Bildt.

Ellerman.

id.

Jonkvrouwe Steengracht.

id.

Jhr. Fabricius.

id.

L. van Hasselt.

id.

Jhr. P. N. Q. Coenen.

id.

S. M. W. Rijnbende.

Maarssen.

Mr. A. van Wessem.

Tiel.

Mr. L. I. H. Philips.

id.

Mr. N. I. van Lutterveld.

id.

Dr. A. J. van Rhijn.

Zutphen.

Dr. C. Ekama.

Haarlem.

Mevr. de Wed. Viruly van Vuren en Dalem.

's Hage.

" " " Viruly van Poederoijen.

id.

Jonkvr. A. J. de Witte van Citters.

id.

A. F. Lindeman.

Vianen.

Mevr. de Wed. de Maret Tak.

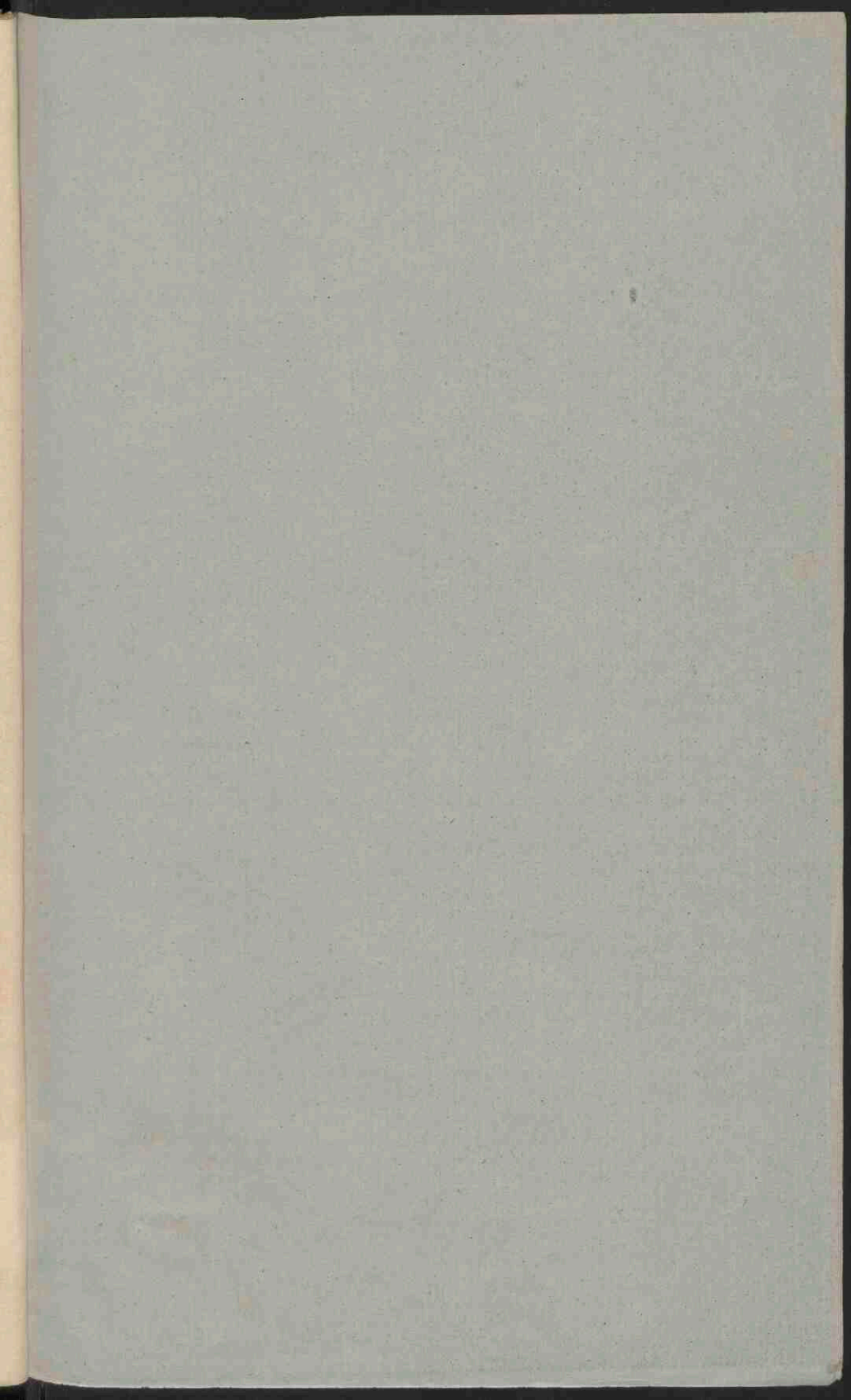
Middelburg.

Mr. B. M. de Jonge van Ellemeet.

Zierikzee.

Jhr. Mr. P. J. Boddaert.

id.

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN.

1. Stichters zijn allen, die 50 gulden of meer tot stichting, inrichting of instandhouding der instelling bijdragen of bijgedragen hebben. Zij worden onder dien naam in het album der stichting vermeld.
2. Onder den naam van Bestuurders worden in het album opgeteekend, al diegenen, welke 250 gulden of meer tot stichting, inrichting of instandhouding bijdragen of bijgedragen hebben.
3. Als begunstigers worden aangemerkt al diegenen, welke zich tot eene jaarlijksche bijdrage van minstens f 2.50 verbinden.

Bewijs van inschrijving worde verzonden aan Prof. DONDERS of aan den Heer Mr. VERLOREN VAN THEMAAT, Secretaris der Instelling, bij verkiezing ook aan den Secretaris van een der Plaatselijke Commissiën (verg. Album, 6e Jaarlijksch Verslag bl. 10).

AANWIJZING VOOR OOGLIJDERS.

Behoefte en minvermogene ooglijders, die geneeskundige hulp verlangen, moeten zich 's morgens vóór tien ure aanmelden. Zij ontvangen de geneeskundige adviezen *kosteloos*. Er wordt gezorgd, dat brillen en dergelijke behoeften *tegen fabrieksprijs* kunnen verkregen worden.

De verpleegkosten zijn voor dit jaar vastgesteld op 60 cents per dag. Hieronder zijn alle verplegingsbehoeften (verzorging, voeding, huisvesting, bewassing, enz.) begrepen.

De verpleging wordt alleen toegestaan, indien de ooglijders voorzien zijn van:

- a. Zindelijke kleeding en het noodige ondergoed ter verschooning (van elk der onderkleeders minstens één stuk),
- b. Reisgeld voor de terugreis naar de woonplaats.
- c. Het bedrag der verpleegkosten, of eene verklaring door wien de verpleegkosten zullen betaald worden.

Brieven moeten *franco* ingezonden worden; wordt antwoord verlangd, zoo moet een postzegel of briefkaart worden ingesloten.

Deze inrichting is uitsluitend ten dienste van behoeftige en minvermogene ooglijders, die niet wel in staat zijn de geneeskundige behandeling te bekostigen. Bewijs van onvermogen kan worden gevorderd.

MODEL VAN VERKLARING.

Door Ondergeteekende wordt ter verpleging in het **Nederlandsch Gasthuis voor behoeftige en minvermogene ooglijders** aanbevolen de ooglijder

De verpleegkosten en kleine voorschotten voor brillen of dergelijke behoeften, benevens eventuele kosten van correspondentie of incassering, zullen dadelijk na afloop der verpleging, voldaan worden door